

Naukowo-terapeutyczne rozprawy o jąkaniu się Uwagi na temat książki *Dialog bez barier – kompleksowa interwencja logopedyczna w jąkaniu*, pod redakcją Katarzyny Węsierskiej i Hildy Sønsterud

Scientific-therapeutic dissertations on stuttering. Remarks on the book *Dialog bez barier – kompleksowa interwencja logopedyczna w jąkaniu* [*Dialogue without Barriers – a Comprehensive Speech Therapy Intervention in Stuttering*], edited by Katarzyna Węsierska and Hilda Sønsterud

Podręcznikowe w swym charakterze kompendium wiedzy teoretycznej i praktycznej na temat skutecznej interwencji w jąkaniu się, zredagowane przez Katarzynę Węsierską i Hildę Sønsterud, wyróżnia się na tle zarówno wcześniejszych prac dotyczących patologicznej niepełności mówienia, jak i dostępnych na polskim rynku podręczników logopedycznych.

To monumentalna monografia – choć wieloautorska – jednego z bardziej frapujących zjawisk językowych i komunikacyjnych towarzyszących ludzkości od zarania. Jest zbiorem wielu informacji o jąkaniu się, poczynając od wiedzy na temat postaw wobec niego, przez możliwości ich zmiany, rozbudowany indeks form terapeutycznej interwencji, kwestie związane ze stawaniem się specjalistą w zaburzeniach płynności mowy, skończywszy na deskrypcji rozwiązań metodycznych, technologicznych. Swoistą ozdobą tomu są partie dotyczące np. roli humoru w interwencji balbutologopedycznej. Bynajmniej nie pełnią one funkcji ornamentacyjnej. W tomie zaprezentowano bardzo szerokie, wieloaspektowe ujęcie tematu, rzec by można – multidyscyplinarne, zakładające integrację różnych podejść – zarówno w profilaktyce, diagnozie, jak i w terapii jąkania się, uwzględniające współczesne trendy w logopedii: praktykę opartą na dowodach i dowody z praktyki, społeczny model niepełnosprawności, terapię zorientowaną na klienta (*client-oriented*) i współpracę ze środowiskiem (*community-based*). Tak szerokie – wielofasetowe opracowanie nie powstałoby, gdyby nie zespół autorski i tytaniczna praca. Ten pierwszy aspekt szczególnie wyróżnia książkę na tle całej polskiej nauki, nie tylko logopedii. Do projektu udało się bowiem zaprosić specjalistów z zakresu zaburzeń płynności mowy dosłownie z całego świata. Oprócz autorek i autorów z Norwegii i Polski rozdziały przygotowali przedstawiciele logopedii amerykańskiej, australijskiej, belgijskiej, brytyjskiej, greckiej, kanadyjskiej, libańskiej, maltańskiej i niemieckiej. To badacze, naukowcy, terapeuci, mentorzy, coachowie, tutorzy. Wśród

nich są osoby, które same mają własne, prywatne doświadczenia związane z jękaniami się, a niektórzy to także aktywiści ruchu samopomocy dla osób z jękaniami.

Kolejnym walorem tomu są jego konkretni adresaci: logopedzi, studenci logopedii i neurologopedii oraz inni specjaliści zajmujący się jękaniami chronicznymi, czyli dotykającym dzieci starszych, młodzieży, dorosłych, zatem osób, u których szanse na samoistne ustąpienie niepełności mowy są już bardzo małe. Mimo że taki zabieg redaktorski może sprawiać wrażenie zubażającego, zawężającego pole refleksji, tak naprawdę skutkuje realnym wzbogaceniem i pogłębieniem przedstawionych treści.

Warto podkreślić, że polska, rozszerzona w stosunku do ogólnoswiatowej, wersja książki ukazała się w 2021 roku. Tym samym wersja międzynarodowa, która premierę będzie miała w 2022 roku, jest skromniejsza o rozdziały napisane przez badaczy reprezentujących zespoły złożone wyłącznie z polskich autorów, prezentujące dość szczegółowo wybrane aspekty interwencji w jękaniu się, np. poradnictwo w balbutologopedii w warunkach polskich, dwa główne podejścia terapeutyczne w jękaniu się widziane z polskiej perspektywy, tj. upłynnianie mowy (*mówienie bardziej płynne*) i modyfikację jękania (*jękanie bardziej płynne*). Dodatkowo polski czytelnik może zapoznać się z założeniami i praktyką pracy z grupą czy uzyskać szczegółowe informacje na temat roli samopomocy.

Dodatkowy atut monografii wieloautorskiej, praktycznie niespotykany w naszym kraju, to jej powszechna dostępność. Obie wersje książki zostaną opublikowane w formule *open acces* na stronie LOGOLab (<http://www.logolab.edu.pl>) – bazie rzetelnej i aktualnej wiedzy, materiałów o jękaniu się oraz na temat metod interwencji logopedycznej, także w zakresie dostępnych form pomocy pozainstytucjonalnej. To wirtualne miejsce propaguje wiedzę o jękaniu się oraz o opartych na dowodach formach interwencji logopedycznej dla dzieci, młodzieży i dorosłych osób jękańcych się.

Opisywana monografia wieloautorska jest z jednej strony zbiorem najnowszych – z punktu widzenia współczesnej balbutologopedycznej, ale i ogólnologopedycznej wiedzy – rozwiązań i pomysłów diagnostycznych oraz terapeutycznych, z drugiej – bardzo dobrym podręcznikiem gromadzącym wiadomości o jękaniu się. Efekt pierwszy uzyskano za sprawą wysokiego poziomu wiedzy naukowej, będącej rezultatem prowadzenia rozległych badań podstawowych nad fenomenem jękania się, efekt drugi – dzięki wielkim talentom dydaktycznymi transferencyjnym, którzy sprawnie dzielą się swoją wiedzą i doświadczeniem za pomocą subkodu pisanego języka¹. Mimo że nie każdy badacz musi być wytrawnym dydaktykiem, stopień nasycenia unifikowanym pierwiastkiem naukowo-poglądowym kart książki jest wyjątkowy. Nie trzeba nadzwyczajnej przenikliwości, by wiedzieć, że fakt ten jest zasługą redaktorek dzieła – doskonałych koordynatorek i swoistych naukowych selekcionerek.

Chociaż nie jest moim celem dokonanie deskrypcji treści aż dwudziestu jeden zwykle bardzo obszernych rozdziałów polskiego wydania, na niektóre z nich, prawem czytelnika rekomendującego, pragnę zwrócić uwagę. Merytoryczną część książki otwiera bardzo dobre,

¹ Muszę dodać, że formalnie o charakterze podręcznikowym monografii świadczą zamieszczone po tekście głównym pytania kontrolne, wykaz literatury zalecanej/sugerowanej, częste podawanie przez autorów definicji omawianych zjawisk, sposób segmentacji treści rozdziałów oraz egzemplifikowanie toku wywodów studiami przypadków czy prezentowanie scenariuszy zajęć terapeutycznych.

metalogopedyczne studium Kirsten Costain i Hildy Sønsterud, zatytułowane *Między badaniami naukowymi a praktyką logopedyczną: w kierunku zintegrowanej terapii mowy i języka*. Ten doskonały teoretyczny i metodologiczny wstęp do całej monografii mógłby być naukowym fundamentem, ale i ozdobą praktycznie każdego rzetelnego opracowania z zakresu logopedii. Poziom refleksji naukowej, epistemologiczne walory wywodu i dowodów, rzetelna analiza rodzajów wiedzy, podkreślenie wagi ucieleśnionych badań naukowych, pragmatyzm i eksternalistyczny kontekstualizm, zwracanie uwagi na „podstawę dowodową” (*evidence base*) dla logopedii i balbutologopedii oraz prakseologiczny wydźwięk to najważniejsze zalety tego świetnego studium. Rzeczony tekst to także – parafrazując cytowanych przez autorki Andrew H. Van de Vena i Paula E. Johnsona (2006) – najlepszy przykład „zaangażowanej pracy naukowej”. Zresztą to hasło mogłoby być pierwszym słowem kluczowym dla całej, niniejszym rekomendowanej monografii wieloautorskiej. Ciekawy i potrzebny jest tekst Kurta Eggersa *Stawanie się efektywnym logopedą specjalizującym się w zaburzeniach płynności mowy*. Autor skonfrontował w nim dwa pojęcia i kryjące się za nimi zjawiska: *terapię* i *efektywność*. Mimo że intuicyjnie wiemy, iż pierwsze nie ma sensu bez drugiego, ciągle o efektywności terapii logopedycznej, rozumianej prakseologicznie jako sprawne i skuteczne działanie, mówi się zbyt mało, w naszym kraju – prócz monografii dotyczącej efektywności terapii dyslalii autorstwa prof. Danuty Pluty-Wojciechowskiej (2018) – praktycznie w ogóle². Dobrze, że Eggers na te kwestie uczula. Mą baczna uwagę przykuł również rozdział Martine Vanryckeghem, zatytułowany *Ocena afektywnych, behawioralnych i kognitywnych aspektów jąkania – jak złożenie tych elementów układanki prowadzi do diagnozy różnicowej i wyznacza cele terapii*. Polecam go uważnej lekturze wszystkim tym, których interesuje obiektywizacja procesu diagnozy i terapii logopedycznej za sprawą wystandaryzowanych technik, testów, skal i protokołów ocen. W tym opracowaniu można znaleźć wyczerpującą charakterystykę wielu z nich. Choć w sensie linearnym studium dotyczy jąkania się, jest doskonałym głosem za odrzuceniem subiektywizmu poznawczego w całej logopedii (por. np. Grabias, 2012).

Nie tylko zagraniczni autorzy bezpośrednio wpływają na wysoką jakość merytoryczną ocenianego tomu. Przykładem bardzo dobrego studium napisanego przez polskie autorki jest opracowanie Aleksandry Boroń i Lucyny Jankowskiej-Szafarskiej *Modyfikacja jako adaptacyjny sposób radzenia sobie z niepłynnością mowy*. Ma ono charakter pogładowo-koncepcyjny z elementami opracowań kazuistycznych. Dla studium, którego celem jest przybliżenie założeń metody modyfikacji jąkania się oraz ukazanie jej jako adaptacyjnego sposobu radzenia sobie z trudnościami charakterystycznymi dla patologicznej niepłynności mowy, to rozwiązanie słuszne. Dzięki wybranemu zabiegowi redakcyjnemu udało się autorkom napisać bardzo udaną krótką monografię rzeczonyj metody. Nie można by zamierzonego rezultatu osiągnąć, gdyby po pierwsze nie reprezentowały one wysokiego, erudycyjnego poziomu przygotowania merytorycznego, po drugie – znały patologiczną niepłynność mówienia wyłącznie z lektury opracowań naukowych. Tylko połączenie aspektu naukowo-metodologicznego oraz praktycznych doświadczeń terapeutycznych mogło być gwarantem powodzenia realizacyjnego. Obie redaktorki naukowe właśnie taki styl uprawia-

² Dla porządku dodam, że przed laty kilka studiów-postulatów dotyczących lepszego zarządzania jakością procedur diagnostyczno-terapeutycznych popełniłem (Michalik, 2014a, 2014b, 2014/2015).

nia nauki (cel poznawczy) i pisanie/mówienie o poznawanym wyimku rzeczywistości (cel transferencyjny) uosabiają. Pisząc monograficzne opracowanie metody modyfikacji jąkania się, trzymając się mocno i konsekwentnie realizmu terapeutycznego, skupiły się przede wszystkim na przedstawieniu założeń metody modyfikacji jąkania się, kolejnych etapów terapii, technik terapeutycznych wykorzystywanych w metodzie. Co niezwykle cenne, autorki przedstawiają również początki i rozwój metody w ujęciu diachronicznym, co partiom ich tekstu nadaje wymiaru refleksji anagnostycznej.

Mimo że dzieło bezwzględnie polecam lekturze, prawem krytycznego czytelnika na kilka kwestii w konwencji polemiki chciałbym zwrócić uwagę.

Po pierwsze, mając świadomość wrażenia ulegania naukowej ksenofobii i poznawczej zaściankowości, muszę wyraźnie stwierdzić, że trudno jest mi przyjąć eksploatowany na łamach książki termin *klient* na określenie podmiotu oddziaływań terapeutycznych w zakresie balbutologopedii. Oczywiście zdaję sobie sprawę z tego, że wpływ na odbiór tomu mają: mój wiek, wchodzenie w rzeczywistość logopedyczną w okresie, gdy była ona przeniknięta pierwiastkiem nadmiernej misyjności i terapeutycznym mistycyzmem, oraz niechęć do merkantylizmu, który transakcyjność zdobywania dóbr (poprawy płynności mówienia i przez to dobrostanu) łączy z dalszą dystrybucją i zyskiem, czyli atrybutami klienta. Owszem, redaktorki tomu dość przekonująco starają się bronić swego semantycznego i stylistycznego wyboru, pisząc: „[...] jest to odbiciem upowszechniającego się w ostatnich latach trendu, zgodnie z którym jąkanie traktowane jest jako atypowa forma wypowiedzania się, nie zaś jako zaburzenie czy choroba”. Bez chwili wahania przyjąłbym ten argument, gdyby nie pewne niespójności znaczeniowe narosłe wokół terminu na łamach monografii. W semantyce tych dziewięciu leksemów kryją się aż trzy nie zawsze komplementarne porządki: medyczny (leczenie), biznesowy (klient) oraz edukacyjny (nauczanie). Innymi słowy – pacjent powinien być przede wszystkim leczony, a nie edukowany czy traktowany jako źródło dochodu. Kolejną niespójność, tym razem o charakterze logiczno-składniowym, odkryłem w opracowaniu Eggersa: „[...] większość klientów, dzieci i nastolatków, a także ich rodziców [...]”. Kim zatem jest klient balbutologopedii? Na pewno osobą dorosłą, ale już nie dzieckiem czy nastolatkiem. Dlaczego? Tylko Eggers i/lub tłumacz jego tekstu wiedzą.

Po drugie, w tej bardzo dobrej książce brakuje mi rozdziału dotyczącego *stricte* kwestii etiologicznych, biologicznych, taksonomicznych. Pomimo wrażenia nadmiernej szkolarskości byłby doskonałym, z punktu widzenia np. dydaktyki akademickiej, wzbogaceniem monografii. Jeśli opracowanie pretenduje do miana kompleksowego podręcznika „na temat jąkania się”, byłoby dobrze, gdyby niewytrawny czytelnik, adept balbutologopedii, takową wiedzę otrzymał. Wówczas nie musiałby sięgać po inne opracowania.

Po trzecie, w krótkim – w porównaniu z całością opracowania – wstępie redaktorki dwukrotnie piszą o wyjątkowości zredagowanej przez siebie monografii. W żadnym stopniu nie negując – tu przytoczę kilka synonimów wyrazu *wyjątkowy* – *nadzwyczajności*, *nieprzeciętności*, *niepowtarzalności*, *niezwykłości*, *bezkonkurencyjności* książki, jako reprezentant skromnych odbiorców i cichych czytelników wolałbym sam, nie ulegając sugestiom, takiej przydawki używać w kontekście tej, zaiste, wyjątkowej pozycji.

Bez wątpienia te ponad 650 stronich bardzo dobrych tekstów przejdzie do historii polskiej balbutologopedii nie tylko przez wzgląd na dostępność, otwartość. Bardzo rzadko bowiem udaje się uzyskać w tak dużym i trudnym dziele wieloautorskim taki poziom unifikacji,

homogeniczności treści. Z jednej strony to – rzecz oczywista – refleks poziomu zaawansowania światowej myśli balbutologopedycznej, z drugiej zaś – wynik ogromu pracy redaktorów. Zatem – rekomendując tę wyjątkową, nadzwyczajną, nieprzeciętną, niepowtarzalną, niezwykłą, bezkonkurencyjną publikację – życzę czytelnikom, odwołując się do jednego z jej haseł kluczowych, „zaangażowanej” lektury tej pracy naukowej.

Literatura

- Grabias, S. (2012). O ostrość refleksji naukowej. Przedmiot logopedii i procedury logopedycznego postępowania. W: S. Milewski, K. Kaczorowska-Bray (red.), *Logopedia. Wybrane aspekty historii, teorii i praktyki* (s. 56–69). Harmonia Universalis.
- Michalik, M. (2014a). „Zarządzanie jakością” w logopedii – propozycja metodologiczna. W: M. Michalik (red.), *Nowa Logopedia*, t. 5: *Diagnoza i terapia logopedyczna osób dorosłych i starszych* (s. 77–94). Collegium Columbinum.
- Michalik, M. (2014b). „Zarządzanie jakością” w praktyce logopedycznej (na przykładzie diagnozowania stopnia przyswojenia kompetencji ortofonicznej przez dorosłych użytkowników języka). W: M. Michalik (red.), *Nowa Logopedia*, t. 5: *Diagnoza i terapia logopedyczna osób dorosłych i starszych* (s. 135–156). Collegium Columbinum.
- Michalik, M. (2014/2015). Procedury postępowania logopedycznego w świetle „teorii kompleksowego zarządzania jakością” i jej instrumentów, *Logopedia*, 43/44, 13–31.
- Pluta-Wojciechowska, D. (2019). *Efektywność terapii dyslalii. Logopedyczno-lingwistyczna analiza wyników badań*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Van de Ven, A.H., Johnson, P.E. (2006). Knowledge for theory and practice. *The Academy of Management Review*, 31(4), 802–821. <https://doi.org/10.5465/AMR.2006.22527385>

